

Biharamuna

Gertakariak bertsolari txapelketaka zenbatzeko ohitura dut batzuetan. Bi urtero Bizkaikoa izaten da eta lau urterik behin Txapelketa Nagusia. Tartean hutsik geratzen den urteak ere txapelketa izena dauka: Txapelketarik bako urtea.

2017a Euskal Herriko Txapelketaren urtea izan da eta kosta zitzaidan biharamun emozionala pasatzen. 2018a iritsi zen eta ni txapelketan egindako kilometroak, kotxeko elkarriketak, gai-jartzaile taldeko berba jasak, bertsozaleen beroa, bertsolarien ekarpena, sentitutako emozioa... digeritzen harrapatu ninduen.

Behin Txapelketa Nagusiko zurrunbiloaz desintoxikatuta, gai-jartzaile taldean borrokan aritzeari utzi nion nire buruarekin borrokan jarraitzeko: gai-jartzailea bere bakardadean. Bertsolariak bertsotan jarraitzen dute eta ez dago lehiarako beharrik Euskal Herriko plaza, taberna, oholtza, elizpe... bertsoz betetzeko. Batzuetan gaiak jarriko dituen norbait behar izaten dute, eta batzuetan ni izaten naiz hori.

Aurtengoak eman dit bertso afari, bertso saio musikatu, jaialdi eta bestelako saioetan aritzeko aukera. Aurrez eta distantziara beti ederrak dira egutegian jarritako zitak, baina data hurbildu ahala nire kaosa handituz joaten da. Sortzeko beharrak estutzen nau sarri eta gai edo ideia bakar batekin ezin konformatuta ibiltzen naiz batzuetan. Prestatu dudan saiorako egitura eta gai-sorta nahikoa edo egokia ote den galdetzen diot nire buruari, eta, horrelakoetan, nire buruak ez dakiela baino ez daki erantzuten.

Gai-jartzailearen bakardade sindromeak uzten didan neurrian prestatzen ditut saioak. Gero egia da saio ona ateratzen

denean sentitzen dudan asebetetze eta pozak sindromean laguntzen didala, hurrengo krisialdira arte.

Bertsolaritza genero ikuspegitik

Martxo bueltan deitu zidan Ane Labaka bertsolariak proposamen bat zeukatela esanez. Azaldu zidan Miren Artetxe eta biak jardunaldi batean bertsolaritza genero ikuspegitik lantzekoak zirela. Entzun zutela gai-jartzaitza ikuspegitik zerbait hausnartuta nuela eta interesgarria izan zitekeela esateko neuzkanak entzutea.

Horrelakoetan, deitzen didanak zer azalduko didan argi daukanean, nik ere argi erantzun beharra sentitzen dut eta asko pentsatu gabe esan nion baietz. Nirekin akordatu izanaren pozak, planteamenduaren interesgarriak eta kale egitearen beldurrak aldean izan nituen egun batzuez.

UEUren udako ikastaroen barruan ekainaren 25 eta 26an izango ziren jardunaldiak Iruñean, Katakraken. Goiz eta arratsalderako plana zegoen jardunaldietan eta bertan lo egiteko aukerari ere baietz, noski. Jardunaldian beste ikas daitekeelako jardunaldi osteko orduetan.

Programa irakurri nuen eta miresten nituen hainbat emakume ere bertan parte hartzekoak zirela ikusi nuen. Baina berandu zen aitzakiatan hasteko eta pentsatzen nuenari forma ematen hasi nintzen. Erabaki nuen nire esatekoak esperientzia batean oinarritzea, eta Txapelketa Nagusiko gaiak hartu nituen aztergai. Alde batetik, gaien atzean dagoen lana eta hausnarketa azaltzen ahalegindu nintzen; eta, bestalde, bertsolariak behin gaiari kantatu dionean nola ohartzen garen, askotan, gaiak guk aurreikusi baino ertz edo muga gehiago zituela.

Ekainaren 26rako 40 minutuko berbaldia prestatu nuen, eta ahaleginduko naiz han esandakoak labur hona ekartzten. Beharra sentitzen nuen gai-jartzailearen lana zein den azaltzeko; alegia, gure lana ez dela soilik ideia bat ondo

irakurtzeko prestatzea. Berez begi-bistakoa dirudien arren, hausnarketa lan handia dago gai bakoitzaren atzean: gaien eta rolen arteko oreka, zeri eman nahi zaion ahotsa, ulertezza izatea, landu gura den ikuspegia argi izatea...

Genero ikuspegiaz ari garenean, non amaitzen da gai-jartzaillearen lana eta non hasten da bertsolariarena? Galdera horri jarraiki, gai-jartzailleok dugun botereaz eta ideiek duten pisuaz ohartzeak duen garrantziaz aritu nintzen. Sortzen ditugun egoera, aukeraten ditugun rol, marrazten ditugun errealitate, esaten ditugun edo esaten ez ditugun hitzen aukeraketa kontzientea egitearen beharra nabarmendu nahi izan nuen. Askotan gertatu zaidalako taldean edo bakarka gai bati bere sinpletasunean tolesdurarik eta eremu labainik ez ikustea, eta bertsolaria kantuan hasten denean ohartzea gaiak errealitate jakin bat azaleratzen duela eta ez dela neutroa, inoiz.

Nire kasuan, behin kontzientzia ariketa egin eta onartu nuenean nire gaiak nire aurreiritzi, nire beldur, nire amorru eta nire ezintasunak agerian jartzen dituztela, hori aldatzen hasteko unea zela ohartu nintzen. Gai-jartzailleon lanak txapelketan izan dezakeen eragin teknikoaz harago, imajinario sozialean duen eraginaz jabetzea ezinbestekoa da. Behin puntu horretara helduta, zer irudikatu gura dugun erabaki eta horren alde lan egitea dagokigu.

Uste dut ikuspegi feministak gai-jartzaitzari eta, ondorioz, bertsolaritzari ikuspegi sortzaileago eta eraikitzaileagoa eman diola eta emango diola. Nire aldetik, ezin eskertuago nago bertsolaritza genero ikuspegitik lantzeko ahaleginean gai-jartzaitza ere aintzat hartu eta hausnarketarako aukera eman zidatelako. Izan ere, inori uste dudana kontatzeko aukerak eman zidalako pentsatzen dudana argiago ikusteko aukera.

Iruñeko jardunaldien bi egunetako hausnarketa eta proposamenak entzunda, argi gelditu zitzaidan egiteko asko daukagula. Zein baino zein interesgarriagoak izan ziren bertan entzundakoak, eta zer lortu gura genukeen argi azaldu zuten batzuek eta besteek. Orain, indarrak batu, diskurtsoak partekatu eta genero ikuspegia denon ikuspegia izan dadin lanean

jarraitzea dagokigu. Ederra izan zen Iruñean sortutakoa eta kosta zitzaidan egun bi haietan entzun eta bizi izandakoen zirrara soinetik kentzen.

Bertsolaritzaren formak

Saio batean gaiak jartzeko deitzen dizute, eta gaiak pentsatzerako orduan asko dira gaiaren aurretik sortzen diren zalantzak: non da saioa, zer saio mota da, zein da saioaren motiboa, nortzuk arituko dira kantuan... Horiiek guztiak eta gero hasten da sorkuntza eta egokitze lana. Kontua da zalantza zerrenda hori infinitura arte luzatzeko beste forma hartu dituela bertsolaritzaren plazak. Helburu, publiko edo une desberdinak ditu bertso saio edo bertso ikuskizun bakoitzak, eta aurten ere izan dut aukera gauza desberdinak modu desberdinean egiteko.

Aniztasun horren adierazle argia da Nazioarteko Inprobisatzaileen Bira. Argentina eta Kubako inprobisatzaileak izan ditugu kantuan, Iruñean, Hernanin, Gasteizen, Erandion, Donostian eta Baionan. Tomasita Quiala repentista kubatarra eta Araceli Argüello payadore argentinarra aritu ziren hainbat bertsolarirekin oholtza berean inprobisatzen. Zeinen erraz zabal daitekeen batzuetan euskara mundura eta mundua euskarara. Bertsolariekin batera kantuan aritu ziren Tomasita eta Araceli, eta entzuleak erraz eurenganatu zituzten. Badute horrelako saioek magia berezi bat.

Ezagun ditugun jaialdi eta bertso saioek ere eman diote egitura eta zentzua urteari. Gertakari baten bueltan urtero-urtero plaza ezin hobeak izan dira Euskal Herrian barrena. Eta urtero data berean egiten diren saioek sortzen dute halako ardura gehigarri bat: iazkoa bezain saio ona egiteko presioa edo iazkoa hobetu beharra. Hamaika ariketa eta proposamen desberdin eta berritzailetarako aukera ematen dute halako plazek eta bertsolarien gaitasunak, baina ausartu egin behar da horretarako. Bertsolariak sortzeko eta arriskatzeko

askatasuna sentitzen duenean, niri ere aukera bera eskaini didan sentsazioa izan dut, eta elkar ulertze horrek eragiten duen asebetetzea benetan izan da ederra.

Zailena ausartzearen eta kontrola galtzearen artean dagoen horri neurria hartzea izan da. Eta zeinen konplexua den bartzuetan ariketa edo planteamendu berritzaileen izenean saio baten arrakasta edo bertsolari baten jarduna hipotekatzea. Baina eta ondo ateratzen bada? Saio-oste mingots eta gozoak ditut aurtengo ausarkerien motxilan.

Horrez gain, *Ez da kasualitatea* emakumeen bertso saio musikatueta gai-jartzaile aritzeko aukera ere izan dut, eta aurretik ere banekartzan bizipenak berretsi ditut. Plazera izan da, eta eskertzekoa gaiak pentsatu eta aurkezterakoan sentitu dudana askatasuna. Aurtengoak eman ditu Areatza, Berriz, Legazpi, Zigoitia... Saio bakoitza desberdina izan bada ere, saio bakoitzean izan da konplizitatetik, elkar zaintzatik eta iraultzeko gogotik gauza ederrak sortzeko aukera.

Ezagutzen ditugun plazako formatu desberdinek forma ematen diote egin gura den bertso sorkuntzari, baina barnean gauzak beste era batean sortu, esan eta egiteaz ere ari gara. Horrek ematen duen arnasa eta eskaintzen duen erronka ezinbestekoak iruditzen zaizkit bertsolaritzaren eta jendar-tearen eraldakuntzarako.

Bizkaiko Txapelketa

Bertsolaritzaren ekosistema irudikatu duen basoa izan da aurtengo Bizkaiko Txapelketaren irudia, eta osotasun horren parte izan gara asko eta asko. Abenduaren 15a bitarte hainbat larunbat eta igande arratsaldetako plana eskaini du txapelketak zale askorentzat, baina antolaketan, epailetzan, komunikazio lanetan, gaiak sortzen... aritu garenontzako bestelako planik ere izan da.

Bizkaiko Txapelketaren udaberriko fasea abiatu zen apirilaren erdialdean eta udazkeneko faseko gai-jartzaileen

lantaldera batu nintzen ni. Askotan aipatu izan dugu gai-jartzaiile bileretan kamera bat jarritz gero bat baino gehiago harrituko litzatekeela gaiei, ideiei eta gaien idazketari ematen dizkiogun bueltekin. Aitortuko dut, korapilatzen abilak gara, baina zelako artea korapiloena...

Azken batean, bertsolarientzako gidoirik egokiena sortzea dagokigu guri; horretarako, ideiak gai bihurtzen, sortutako gaiei forma ematen, ariketa bereko gaiak orekatzen eta marraztu gura ditugun errealitatei leku egiten aritzen gara. Horretan ari garela, astearteroko bilerak nahi baino gehiago luzatzen zaizkigu gehienetan, baina benetan emankorra eta gozagarria da taldean sortzea.

Ohitzerako urteko azken hilabetearen erdian geunden eta finalak hartu gintuen Miribillan. Zortzi bertsolari eta txapel bat. Tentsioa eta gogoia bertsolarien aurpegi eta gorputzetan. Bertsozaleek txalo eskuak eskuen kontra eta zapata zolak lurraren kontra. Finalean lehiatu gabe oholtzan lekua egin zidaten sentsazioa berriz ere, a zer nolako zortea eta nolako ardura. Bertsolariak, zortziko handia, ur tragoa, zortziko txikia, algarak, hasierako puntuak, isiltasuna, hamarreko txikiak, antolakuntzako txalekoak, bakarkakoak, puntua-zioa, buruz burukoa, ilusioa eta txapela.

Ohitura dugun eran, final egunez gai-jartzaiile taldeko ki-deok xanpain botila zabaldu eta topa egin genuen. Txapelketa amaitu da, baina bertsolaritzak ez du etenik. Topa, beraz, ekosistemaren alde! 🍷